ΠΑΝΤΙΣΡΑ
αντικαπιταλιστικη • ενημερωση

98 Χρόνια από τον θάνατο του Λένιν: Ούτε εύκολοι πανηγυρικοί ούτε εύκολες απορρίψεις

Ας επιστρέψουμε στην μέθοδο

Γράφει ο **Νίκος Πελεκούδας**

Στις 21 Ιανουαρίου συμπληρώνονται 98 χρόνια από το θάνατο του Β. Ι. Λένιν. Παρόλο που δεν είναι μια «στρογγυλή» επέτειος (εκατόχρονα κ.λ.π.), για άλλη μια φορά απασχολεί τα μέσα κοινωνικής δικτύωσης και καλώς συμβαίνει κάτι τέτοιο. Αυτό όμως που κυρίως χαρακτηρίζει τις όποιες δημοσιεύσεις είναι οι εύκολοι πανηγυρικοί, που μάλλον έχουν γραφτεί ξανά πάρα πολλές φορές, ενώ ποτέ δε λείπει και μια πληθώρα απορρίψεων ή γενικότερα επιλεκτικών αναγνώσεων του Λένιν. Είναι λογικό πως και οι πρώτες και οι δεύτερες προσεγγίσεις, επιφανειακά ή με μεγαλύτερη επιμέλεια στέκονται κυρίως στις κορυφαίες αποφάσεις του, και φυσικά και των Μπολσεβίκων, που αφορούν την τελική φάση της νίκης της επανάστασης, ή πάνω σε βασικά ζητήματα στα οποία τοποθετήθηκε.

Έχω την εντύπωση πως κατά βάση αυτό που έχει μεγαλύτερη σημασία, είναι να δούμε όχι ξανά μια εκτίμηση του σωστού ή του λάθους πάνω σε συγκεκριμένες πολιτικές προκλήσεις που είχε να αντιμετωπίσει. Και αυτό απαραίτητο είναι πάντα. Όμως αυτό που θεωρώ ακόμα περισσότερο αναγκαίο είναι να σκύψουμε με μεγαλύτερη προσοχή και μελέτη, στη μέθοδο δουλειάς του μεγάλου επαναστάτη. Και μάλιστα θεωρώ πως ένας από τους καλύτερους τρόπους για κάτι τέτοιο, είναι να δούμε πώς σκέφτηκε, ποια μέθοδο δουλειάς διάλεξε, για ποια ζητήματα έγραψε μακριά από τη λάμψη της επανάστασης, μακριά από τα νικηφόρα γεγονότα. Και πιο συγκεκριμένα πιστεύω πως (κριτικά πάντα) μπορούμε να μάθουμε πάρα πολλά από το συγγραφικό και πολιτικό έργο του Λένιν την τετραετία 1906-1909. Από την ήττα δηλαδή της επανάστασης του 1905 μέχρι και το τέλος της περιόδου της αντίδρασης και των διώξεων υπό την ηγεσία του Στολίπιν.

Το παρόν (μικρό) άρθρο προφανώς δε φιλοδοξεί να τοποθετηθεί επί των ζητημάτων που ασχολήθηκε η Ρωσική Σοσιαλδημοκρατία αυτή την τετραετία. Περισσότερο θα επιχειρήσει να υποδείξει κάποια σημαντικά ζητήματα μεθοδολογίας της δουλειάς του ίδιου του Λένιν αλλά και των Μπολσεβίκων προφανώς. Για την παρουσίαση του θέματος το βασικό υλικό είναι οι τόμοι 13 έως και 19 των Απάντων του Λένιν (Εκδόσεις Σύγχρονη Εποχή, 1986)

ΤΑ ΘΕΜΕΛΙΑ ΤΗΣ ΝΙΚΗΣ ΣΤΑ ΧΡΟΝΙΑ ΤΗΣ ΑΝΤΙΔΡΑΣΗΣ

Στην τετραετία αυτή το επαναστατικό κίνημα είναι στριμωγμένο. Πολύ γρήγορα περνάει από την επανάσταση του Δεκέμβρη του 1905, στην ύφεση των αγώνων και από εκεί στην πλήρη αντίδραση με το πραξικόπημα Στολίπιν που αποτελεί και το τυπικό τέλος της επανάστασης. Για να ακολουθήσει μια ακόμα πιο δύσκολη διετία διώξεων και τρομοκρατίας, που οι επαναστάτες θα δοκιμαστούν σκληρά.

Είναι η περίοδος αναπροσαρμογής της τακτικής των Μπολσεβίκων, της ιδιαίτερης μελέτης των συμπερασμάτων της επανάστασης, και ακόμα πιο ειδικά της ένοπλης εμπειρίας της εργατικής τάξης και γενικότερα των πληβειακών τμημάτων της κοινωνίας. Ιδιαίτερα το πέρασμα από τη γενική απεργία στην ένοπλη εξέγερση. Αυτή άλλωστε είναι και η περίοδος της κυκλοφορίας του εμβληματικού έργου «Ο Παρτιζάνικος Πόλεμος» το Σεπτέμβρη του 1906.

Είναι σε αυτή την περίοδο, και πιο συγκεκριμένα τον Απρίλη του 1907, στις παραμονές της έκρηξης της πολιτικής αντίδρασης Στολίπιν, που καθαρά ο Λένιν θα προειδοποιήσει να μην χρησιμοποιούνται οι συμβουλές των Μαρξ και Ένγκελς χωρίς τη μελέτη των συγκεκριμένων ιστορικών συνθηκών και ιδιομορφιών του εργατικού κινήματος και της επαναστατικής πάλης σε κάθε χώρα. Είναι μια μεθοδολογική τομή. Τα σχετικά ζητήματα θα τα παρουσιάσει στον Πρόλογό του για τη ρωσική μετάφραση του βιβλίου «Γράμματα των Ι. Φ. Μπέκκερ, Ι. Ντίτσγκεν, Φ. Ένγκελς, Κ. Μαρξ και άλλων προς τον Φ. Α. Ζόργκε και άλλους» τ. 15 σελ. 241) και θα τα χρησιμοποιήσει ενάντια στον κοινοβουλευτικό κρετινισμό των Μενσεβίκων αλλά και τον αναρχοσυνδικαλισμό.

Δεύτερο μεγάλο ζήτημα θα είναι ο καθορισμός των βασικών πολιτικών καθηκόντων της εργατικής τάξης και του Κόμματος, από την άποψη της εκτίμησης για την ιστορική εποχή. Και εδώ πρώτα η μέθοδος. Εάν έχουμε μια ευρεία χρονική περίοδο αντίδρασης και νίκης της αντεπανάστασης, σημαίνει άλλα πράγματα από ό,τι αν εκτιμήσουμε ότι έχουμε μια παροδική και μεταβατική επίθεση της αντεπανάστασης και της αστικής εξουσίας, μετά από μια αποτυχημένη εξεγερτική προσπάθεια. Άλλη τακτική, άλλοι στόχοι και άλλο τρόπο δουλειάς

σημαίνει η κατάληξη σε μια από τις δυο εκτιμήσεις της αντικειμενικής κατάστασης. Με βάση αυτή την εκτίμηση θα αποφασίσει την αποχή από την Α Δούμα και τη συμμετοχή στη δεύτερη. Σημασία έχει να εστιάσουμε στην αρχική μέθοδο εκτίμησης της κατάστασης και της εποχής που θα οδηγήσει στη μια ή την άλλη τακτική.

Μέσα στα χρόνια της αντίδρασης ο Λένιν θα επιμείνει ιδιαίτερα στην οργανωμένη θεωρητική δουλειά με εκδόσεις αλλά και παράνομες προφανώς κομματικές σχολές. Η υποχώρηση της επανάστασης, παροδική κατά το Λένιν, θα οδηγήσει στην αποθάρρυνση, την προσφυγή στον φιλοσοφικό ιδεαλισμό και τον πολιτικό εμπειρισμό, με κοινό παρονομαστή τους πολιτικούς συμβιβασμούς με την εξουσία. Μόνο ο μαρξιστικός επανεξοπλισμός θα αποτρέψει την υποταγή στα ερωτήματα της στιγμής, πέρα και έξω από την εκτίμηση της εποχής. Μυστικισμός και θεωρητικός αγνωστικισμός θα είναι το αντίτιμο της ήττας της επανάστασης. Εδώ άλλωστε θα καθορίσει και συγκεκριμένα και πιο συγκροτημένα για πρώτη φορά τη στάση του επαναστατικού κόμματος και των επαναστατών απέναντι στη θρησκεία, όχι ως πάλη μόνο με ένα αφηρημένο ιδεολογικό κήρυγμα (αναγκαία η θεωρητική και ιστορική πάλη) αλλά στη σύνδεση με συγκεκριμένες πρακτικές στην ταξική πάλη που μπορούν να δείχνουν προς την εξάλειψη των αιτίων της ύπαρξης της θρησκείας.

Εξαιρετικής επικαιρότητας, είναι και το έργο του «Υλισμός και Εμπειριοκριτικισμός» που θα εκδοθεί ως ξεχωριστό βιβλίο το Μάη του 1909. Εκεί ο Λένιν επιχειρεί να συγκροτήσει μια συνολική φιλοσοφική πρόταση, στηριγμένος όμως στις επιστημονικές κατακτήσεις της εποχής. Αποτέλεσμα της δουλειάς του θα είναι μια εξαιρετική επίθεση ενάντια στις προσπάθειες αναβίωσης του Καντ υπό το μανδύα του Νεοκαντιανισμού, και της επαναφοράς του τεράστιου ζητήματος αν ο άνθρωπος μπορεί να γνωρίσει την πραγματικότητα και πώς.

Με την ευκαιρία να πούμε πως σε αυτή την περίοδο, σκεπτόμενος ο ίδιος ο Λένιν πάνω στον τρόπο της δουλειάς του και στη μέθοδο αντιμετώπισης και ανάπτυξης του μαρξισμού επαναστατικά, θα δει ότι είναι τέτοιος ο πλούτος και η ποικιλία του ιδεολογικού περιεχομένου του μαρξισμού, που δίνει την ευκαιρία για την εμφάνιση στην πρώτη γραμμή ιδιαίτερων πλευρών του. Πριν την επανάσταση του 1905 ο Λένιν θα πολεμήσει κυρίως με όπλο το οικονομικό έργο του Μαρξ για να τεκμηριώσει τις αναγκαίες προσαρμογές του στη ρωσική πραγματικότητα, μέσα στην επανάσταση τα ζητήματα τακτικής, ενώ στην οπισθοχώρηση ο αναγκαίος ιδεολογικός επανεξοπλισμός. Προφανώς εδώ δεν εννοείται μια επιλεκτική και ανεξάρτητη προβολή των πλευρών του μαρξικού έργου, ούτε ότι η επαναστατική εποχή είναι μη «φιλική» στην ιδεολογική μάχη. Είναι προφανής όμως η διαφορετική ιεράρχηση.

Με αφορμή τα θεωρητικά ζητήματα και την αντιμετώπιση του φιλοσοφικού ιδεαλισμού, θα παρατηρήσει ότι δεν αποτελεί ρωσική εξαίρεση η «έλξη» προς το μυστικισμό. Αποτελούσε μια ευρύτερη ευρωπαϊκή τάση στην εποχή του ιμπεριαλισμού, όπου η αστική τάξη θα κάνει απότομη στροφή από τη δημοκρατία την όποια δημοκρατία, στην αντίδραση σε όλα τα μέτωπα. Αυτό θα τον οδηγήσει να δει με μεγαλύτερη επιμονή τα ζητήματα της αντιπολεμικής πάλης, της διεθνιστικής οργανωμένης προσπάθειας ανάμεσα σε άλλα. Τα δεινά της εργατικής τάξης είναι διεθνή και εφαρμόζονται με τις εθνικές ιδιαιτερότητες. Όπως άλλωστε και οι αναγκαίες λύσεις.

Θα επιμείνει στη συνεχή μελέτη και καταγραφή του ταξικού συσχετισμού, και αντικειμενικά (πόση και ποια είναι η εργατική τάξη, τι γίνεται με τους αγρότες και ποια είναι η ταξική διαστρωμάτωσή τους), αλλά και υποκειμενικά (προσπάθεια καταγραφής της πολιτικής τους συμπεριφοράς, κόμματα και τάσεις που υποστηρίζουν κ.λ.π.). Στο ίδιο πλαίσιο υπάρχει συνεχώς και με ιδιαίτερη μέριμνα η καταγραφή και η προσπάθεια επιστημονικής εκτίμησης των αγώνων της εργατικής τάξης και του αγροτικού κινήματος.

Σε προέκταση αυτής της δουλειάς η προσεκτική και ακριβής καταγραφή και εκτίμηση των προγραμμάτων και του τρόπου δράσης των άλλων κομμάτων θα είναι μια εργασία που σταθερά θα παρακινεί να κάνει το Κόμμα.

Τέλος συναντούμε την επιμονή την κομματικότητα. Ο ίδιος θα εκτιμήσει, αλλά και οι πολιτικοί του αντίπαλοι, ότι οι μπολσεβίκοι ακόμα και στα δυσκολότερα χρόνια της αντεπανάστασης θα έχουν τις λιγότερες απώλειες σε συντρόφους και οργανώσεις. Ανοιχτή δημοκρατική συζήτηση στη θεωρία και στον καθορισμό των καθηκόντων, ενότητα στη δράση. Η κομματικότητα για να πείθει πρέπει να εφαρμόζεται στην πράξη. Αυτό θα μεγαλώνει και την εμβέλεια και την έλξη που μπορεί να ασκεί η κομματικότητα σε πλατύτερες μερίδες της εργατικής τάξης και των υπό εκμετάλλευση γενικότερα.

Είναι κατά συνέπεια λογικό, ότι ακόμα και αυτή την πολύ δύσκολη περίοδο, ο Λένιν θα καλεί τους μπολσεβίκους να βρίσκονται δίπλα στις αγωνιστικές ανάγκες, αλλά και στις ανάγκες επιβίωσης της εργατικής τάξης, όπως και όσο μπορούν περισσότερο, ακόμα και στις πιο δύσκολες οργανωτικά στιγμές. Παραμένει εμβληματική για την περίοδο που αναφερόμαστε η απαίτηση να ικανοποιηθούν οι ανάγκες των πεινασμένων εργατών και άμεσα (επιτροπές υποστήριξης καθώς και κάλεσμα για ειδικές επιτροπές από τη Δούμα) αλλά και γενικότερα πολιτικά (σε βάρος των εσόδων των κτημάτων του Τσάρου, της εκκλησίας και των μοναστηριών κ.τ.λ.).

Αυτή είναι η μέθοδος δουλειάς της περιόδου της αντεπαναστατικής αντίδρασης, τουλάχιστον όπως εγώ την αντιλαμβάνομαι. Και την έλαβα ως βάση αναφοράς για να δούμε στις πιο δύσκολες εποχές πώς σκεφτόταν αυτός ο μεγάλος επαναστάτης. Το σύνολο αυτών των βασικών κατευθύνσεων σκέψης και δράσης, είναι που του έδινε τη δυνατότητα πολύ γρήγορα να αλλάζει τακτική όταν αυτό απαιτείτο και να σκέφτεται εκτός των τετριμμένων επιλογών. Η μέθοδος δουλειάς, προσωπικής και κομματικής αυτής της περιόδου είναι που θα θέσει τα θεμέλια για τις κρισιμότερες ίσως αποφάσεις αργότερα, στις παραμονές της επανάστασης. Δε σημαίνει πως σήμερα θα πρέπει να κάνουμε «σκονάκι» τα θέματα με τα οποία ασχολήθηκε. Ο Λένιν δεν είναι ένα super market τσιτάτων και επιλογών που μπορούν να χρησιμοποιούνται κατά βούληση. Το δυσκολότερο έργο αλλά και το πιο γοητευτικό είναι να μελετήσουμε τη μέθοδο που εφάρμοσε για να απαντήσει στο ένα ή το άλλο ζήτημα της ταξικής πάλης ακόμα και στις πιο δύσκολες στιγμές της.

Θα πρότεινα αντί των εύκολων πανηγυρικών ή απορρίψεων (ανθρώπινα αμφότερα) να αντιμετωπίσουμε με αυτή τη μέθοδο και το ίδιο το έργο του Λένιν, και την ιστορική εποχή που παλεύουμε επαναστατικά να αλλάξουμε τον κόσμο.